

2018 рр.; 24,2% – у 2014–2015 рр.; 10,5% – у 2012–2013 рр.; 17,9% – у 2010–2011 рр.; 31,6% – у 1997–2009 рр.

Найбільшу частку планового виробництва насіння у 2016 р. у Миколаївській області становили сорти, внесені до Реєстру 10 і більше років тому, як-от: Смуглянка – 1,54 тис. т, Місія одеська – 1,47 тис. т, Золотоколоса – 1,44 тис. т, Шестопалівка – 1,17 тис. т

У 2017 р. найбільшу кількість насіння пшениці озимої (*T. aestivum* L.) заплановано по сортам селекції Інституту зрошуваного землеробства НААН, занесеним до Державного реєстру сортів у 2011–2015 рр.: Анатолія – 13 тис. т, Благо – 13 тис. т, Конка – 12,11 тис. т, Марія – 12 тис. т. Але вже наступного року знову лідирують сорти одеської селекції – Ліра одеська (0,99 тис. т), Пилипівка (0,93 тис. т), Зиск (0,9 тис. т), занесені до Реєстру сортів у 2011–2014 рр.

За результатами досліджень встановлено, що до 2016 р. Державний реєстр суб'єктів насінництва та розсадництва не містив інформації про категорії насіння, тому визначено лише його запланований обсяг за областями Півдня України.

Так, у 2017 р. в насінницьких господарствах Миколаївської області заплановано виробництво 61,44 тис. т насіння, а у 2018 – лише 9,85 тис. т

Проаналізовано, що найбільшу частку посівних площ насінницьких посівів пшениці озимої (*T. aestivum* L.) на Півдні України становлять сорти СГІ – НЦНС НААНУ, ПССДП «Бор» та Інституту зрошуваного землеробства НААНУ: Зиск – 6%, Ліра одеська – 5,3%, Куяльник – 4,7%, Мудрість одеська – 3,9%, Шестопалівка – 3,7%, Пилипівка – 3,4%, Щедрість одеська – 3,4%, Наснага – 3,3%, Шпалівка – 3,1%, Марія – 3%, Антонівка – 2,7%, Благодарка одеська – 2,3%, Овідій – 2,2%, Місія одеська – 2 %

Понад 50% усіх насінницьких посівів пшениці озимої становлять інші сорти.

Для формування стабільно високих урожаїв пшениці озимої (*T. aestivum* L.) на Півдні України необхідно повне забезпечення сільгоспвиробників високоякісним насінням зареєстрованих сортів в обсягах, достатніх для проведення сортооновлення і сортозміни, формування Державного резервного посівного фонду.

УДК 633.1 (477.4)

НАРОДНОГОСПОДАРСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ТРИТИКАЛЕ

О.І. Чайкіна, аспірант,
В.В. Гамаюнова, д-р с.-г. наук, професор - науковий керівник
Миколаївський національний аграрний університет

Тритикале (*Triticosecale*) — озима або яра злакова рослина, штучно створена селекціонерами схрещуванням жита з пшеницею. Назва рослини *Triticale*, *Triticosecale* походить від латинських назв пшениці (*Triticum* L.) та

жита (*Secale L.*). Тритикале за низкою ключових ознак (урожайність, харчова цінність) перевищує обидві батьківські рослини, а за стійкістю до несприятливих погодних умов та ураження хворобами перевищує пшеницю та не поступається житю.

Зерно тритикале не забезпечує високої якості хлібних виробів через низьку якість клейковини. Проте білий хліб майже такий самий, як і пшеничний із високоякісного борошна, має приємний смак та аромат – фахівцями вже розроблені нові технології заводської випічки сортів хліба із суміші тритикале і пшениці. Науковці акцентують увагу на тому, що зерно тритикале належить до найбільш перспективних видів рослинної сировини для розширення асортименту продуктів здорового харчування, харчових добавок функціонального призначення, оскільки за вмістом білка, амінокислот, вітамінів, макро- та мікроелементів, біологічно активних речовин воно перевищує пшеницю, та жито.

Сучасні сорти тритикале, зокрема української селекції, висівають для одержання зеленого корму, силосу, сіна. Зважаючи на те, що зерно тритикале є добрим джерелом білка із збалансованим амінокислотним складом, а також переважає інші зернові культури за вмістом перетравного протеїну, нарощування його виробництва забезпечить тваринництво високоякісним зернофуражним кормом. Солону також використовують - на корм тваринам, як підстилку для худоби або придисковують в якості органічного добрива. Вирощують тритикале в Україні поки що на обмеженій площі (до 100 тис. га). Пояснюється це тим, що у нього при досяганні легко обламується колосся і утруднюється збирання; в окремі роки спостерігається також значна череззерниця і зерно формується щуплим.

У тритикале добре розвинена коренева система, яка вже після проростання зерна переважає в рості пшеницю, а також внаслідок наявності на пагонах значного воскового нальоту тритикале і за посухостійкістю переважає озиму пшеницю. Особливо цим відзначаються сорти АДМ-8, Київське раннє, Амфіплоїд 296, які добре витримують посуху протягом усієї вегетації. Проте у більшості інших сортів у посушливу погоду в період інтенсивного росту вегетативної маси (у фазі трубкування і ще більшою мірою під час формування і наливання зерна, коли нестача вологи затримує ріст зерна і відкладання в ньому органічних речовин) формується дрібне зерно, маса 1000 шт. якого не перевищує 35 — 40 г замість звичайної маси близько 50 — 55 г. Сприятлива для тритикале вологість ґрунту 70 % НВ.

За морозостійкістю тритикале займає проміжне місце між пшеницею озимою і житом, витримує зниження температури на глибині залягання вузла кущення до мінус 17 — 19 °С, інколи і до мінус 20 °С, а за зимостійкістю більше наближається до озимої пшениці. Для Українських аграріїв цьогорічні жнива виявилися надзвичайно важкими. Дефіцит вологи восени, морозна весна внесли свої корективи в план агровиробників майже всієї України та спровокували суттєвий недобір врожаю озимої пшениці тому високий потенціал урожайності зерна тритикале та зеленої маси, підвищені адаптивні властивості до несприятливих умов (зимостійкість, посухостійкість,

невибагливість до ґрунтів, стійкість до грибкових захворювань) та висока якість зерна забезпечили визнання цієї культури в світі як продовольчої та кормової.

Найбільш широкого розповсюдження культура набула у Польщі, де її площі досягли 1,258 млн. гектарів. У 2010 році понад 425 тис. га тритикале вирощувала Білорусь. Та найвищих показників урожайності досягла Німеччина – 5,4-5,7 т/га зерна за вирощування на площі 404,4 тис. гектарів.

Нині в Україні немає офіційної статистики щодо посівних площ і виробництва зерна тритикале. За неофіційними даними Волинської державної сільськогосподарської дослідної станції (ДСГДС) Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН (ІСГЗП) та Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва, під посівами культури зайнято майже 200 тис. га, з них біля 80 тис. га розміщують тритикале яре. Основні площі тритикале озимого розміщені у Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Харківській, ярого – у Полтавській та Львівській областях.

Отже тритикале за рівнем урожайності та харчовою цінністю перевищує обидві батьківські рослини, а за стійкістю до несприятливих погодних умов та ураження хворобами перевищує пшеницю й не поступається житу. Тому розширення площ посіву тритикале озимого у сучасний період дозволить аграріям України стабільно отримувати високі врожаї зерна зі зменшенням ризику в екстремальні за погодними умовами роки.

Нині це є виключно важливим, адже щорічно відбуваються зміни кліматичних умов у бік зростання посушливості, за яких культура тритикале зможе внести свій вклад у виконання завдання з балансу зерновиробництва у нашій державі.

УДК 631.874:633.82 (477.7)

ВПЛИВ СУЧАСНИХ БІОПРЕПАРАТІВ НА ЯКІСТЬ ЗЕРНА СОНЯШНИКА В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

В.В. Гамаюнова, д-р с.-г. наук, професор – науковий керівник,
В.С. Кудріна, аспірант,
Г.А. Мороз, магістрант

Миколаївський національний аграрний університет

У структурі вирощування сільськогосподарських культур в Україні провідне місце займає соняшник. Його вирощування та переробка є важливими складовими агропромислового сектора економіки. Попит на насіння, соняшникову олію, відходи переробки (шрот та макуху), як корми для тваринництва, постійно зростають, тому площі під цією культурою стабільно, навіть необґрунтовано збільшуються. У ряді випадків запланований обсяг виробництва насіння соняшника отримують не шляхом зростання рівня врожаю, а внаслідок збільшення площ. Це потребує заходів